

prof. UP, dr hab. Bogumił Ostrowski
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

**Ocena osiągnięć naukowych dr Beaty Raszewskiej-Żurek
w związku z wszczęciem postępowania habilitacyjnego
przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów**

Poniższa opinia została sporządzona zgodnie z kryteriami obowiązujących aktów prawnych, tj. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami) oraz Rozporządzeń, zwłaszcza Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

Celem niniejszej opinii jest dokonanie oceny twórczości i aktywności naukowej wnioskodawczyni, dr Beaty Raszewskiej-Żurek w okresie od uzyskania przez Nią stopnia naukowego doktora do chwili obecnej oraz – na tej podstawie – wyrażenie jednoznacznego stanowiska w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Habilitantka dyplom magistra filologii polskiej na Wydziale Humanistycznym ówczesnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) uzyskała w 1996 r. za pracę pt. *Słowotwórstwo przymiotników denominalnych w XVII w. na podstawie twórczości W. Potockiego*. Pracę naukowo-badawczą rozpoczęła dwa lata później (we wrześniu 1998 r.), wiążąc się na blisko 20 lat z Instytutem Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. Początkowo pracowała na stanowisku asystenta, a od 2005 r. – po obronie rozprawy doktorskiej *Kształtowanie się nazwisk równych imionom w Polsce (wiek XII-XVI)* i uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa słowiańskiego – adiunkta. Kariera naukowa dr Beaty Raszewskiej-Żurek wzbogacona jest o doświadczenie dydaktyczno-naukowe, zdobyte w roku akademickim 2009/2010 w czasie zajęć i wykładów ze studentami polonistyki Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, gdzie Habilitantka była zatrudniona na stanowisku adiunkta. Ów fakt, dotychczasowy dorobek naukowy, rozległa wiedza

językoznawcza oraz zdolności retoryczne – jak miemam – przesądziły o wygraniu konkursu na stanowisko adiunkta w Katedrze Historii Języków i Językoznawstwa w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, w której dr Beata Raszevska-Żurek jest zatrudniona od 1 X 2017 r.

Przedstawiony do opinii bogaty dorobek naukowy Habilitantki świadczy niezbicie o tym, iż zasadniczy trzon, tj. wspólny mianownik Jej zainteresowań badawczych stanowi szeroko pojęte językoznawstwo diachroniczne. Naukowe dociekania Badaczki, mimo że przecinają się na wielu płaszczyznach, niemalże zawsze znajdują punkt styczny. Dotykają zagadnień onomastyki historycznej – zwieńczeniem zainteresowań tą subdyscypliną językoznawczą jest opublikowana w 2006 r. w serii *Slavica* rozprawa doktorska poświęcona kształtowaniu się antroponimii doby staro- i średniopolskiej. Zatrudnienie w Pracowni Języka Prasłowiańskiego Instytutu Slawistyki PAN umożliwiło Habilitantce konfrontację swych polonistycznych umiejętności z zagadnieniami szerszymi, dotyczącymi znacznie rozleglejszego obszaru badawczego – słowiańskiego areału językowego. Przygotowywanie i opracowywanie haseł do kolejnych tomów *Słownika Prasłowiańskiego* (IX i X) pod okiem wybitnych uczonych, przedstawicieli tzw. „krakowskiej szkoły etymologicznej”, prof. Wiesława Borysia i prof. Marii Wojtyły-Świerzowskiej, nie tylko ugruntowały i wzbogaciły warsztat metodologiczny młodej Uczonej, ale przede wszystkim pozwoliły ujawnić nową pasję badawczą. Świadczą o tym liczne artykuły, w których Autorka udowodniła zdobyte kompetencje w zakresie znajomości zasad rekonstrukcji prasłowiańskiej i etymologii języków słowiańskich (na tle indo-europejskim). Dotychczasowe zainteresowania leksyką i semantyką w ujęciu historycznym rozszerzyła Habilitantka na obszar języków słowiańskich, niejednokrotnie sięgając do czasów odległych, tj. doby prasłowiańskiej. Jednakże – jak sama podkreśla – głównym nurtem Jej badań pozostaje językoznawstwo polonistyczne w ujęciu diachronicznym, polska leksyka i semantyka historyczna, ewolucja semantyczna z uwzględnieniem tła kulturowego. Książka stanowiąca podstawę habilitacji oraz artykuły B. Raszevskiej-Żurek (zwłaszcza te z ostatniego okresu), jak chociażby *O dwóch znaczeniach i jednym wartościowaniu leksemu czystość (na tle niektórych wyrazów pokrewnych i antonimów)* [Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 47, 2012, 99–124], dowodzą, że Jej kompetencje naukowe nie ograniczają się tylko do płaszczyzny językoznawczej. Daje się w nich zauważyć inspirację innymi dziedzinami i obszarami wiedzy: filozofią, aksjologią, kulturologią, czy etnologią i socjologią, co zbliża je do prac o charakterze interdyscyplinarnym. Wszystko to świadczy o niesłabnącej pasji Badaczki w poszukiwaniu

nowoczesnych rozwiązań metodologicznych i dążeniu do uatrakcyjnienia sposobu przedstawienia i analizy językowej warstwy leksyki aksjologicznej, obyczajowej, społecznej i kulturowej, utrwalonej w języku i literaturze narodów słowiańskich (zwłaszcza Polaków) na przestrzeni wieków.

W interesującym artykule *Wpływ filmu na język subkultur młodzieżowych – przypadek nazwy matrix* [Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 42, 2007, 281–290] Badaczka dała upust socjolingwistycznym umiejętnościom warsztatowym, ujawniła przy tym także doskonałą orientację filmoznawczą i kulturologiczną.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitantkę (wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki [Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.])

Za główne osiągnięcie naukowe Habilitantka uznała książkę autorską *ZGODA w rozumieniu Polaków czasów staro- i średniopolskich (analiza leksykalno-semantyczna)*, wydaną przez *Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy* (w serii *Slavica*, Nr 141), Warszawa 2016, (483 strony).

Książka składa się z siedmiu części (w tym pięciu rozdziałów zasadniczych II–VI):

I – Obszerne teoretyczne wstępu (ss. 9–42);

II – Pojęcie zgoda z perspektywy nauk (ss. 43–60);

III – Leksykalna reprezentacja pojęcia zgoda (ss. 61–108);

IV. Zgoda w ujęciach metaforycznych (ss. 109–154);

V. Pojęcia zgoda i niezgoda w świetle leksemów z rodziny *zgody* (ss. 155 –424);

VI. Dawna zgoda – pojmowanie i wartościowanie (ss. 425–450);

VII. Zakończenie – perspektywy badawcze (ss. 451–454).

Całość wieńczą imponująca Bibliografia (ss. 455–471), Skróty (ss. 473–475) wykorzystanych w pracy źródeł leksykograficznych oraz streszczenie w języku angielskim (Abstract: *Zgoda/harmony as perceived by Poles of the Old Polish and Middle Polish periods (a lexical and semantic analysis)* – ss. 477–483).

Wskazana monografia sytuuje się w obrębie badań pól pojęciowych w ujęciu diachronicznym. Na szczególne podkreślenie zasługuje przemyślana logiczna koncepcja i spójny układ pracy. We wstępie Autorka jasno nakreśliła cel dociekań, przedstawiła aktualny stan badań nad pojęciami i wartościami. Warto podkreślić pieczołowitość i staranność

Habilitationki przy opracowaniu filozoficznego i socjologicznego rozumienia ZGODY oraz prezentacji tego pojęcia na tle innych wartości.

Poza wspomnianym już aspektem filozoficznym, historię pojęcia zaprezentowała B. Raszevska-Żurek w kontekście politycznym, społecznym i potocznym z szerokim uwzględnieniem tła historyczno-kulturowego prezentowanego przez różnych autorów.

W kolejnych częściach pracy Autorka dokonała krytycznej analizy definicji pojęcia ZGODA oraz zaprezentowała łacińskie ekwiwalencje leksykalne o znaczeniu 'zgoda', uwzględniając ich motywację słowotwórczą i semantyczną. Istotną część monografii stanowi przedstawienie etymologii eksponentów pojęcia ZGODA oraz analiza procesu jego metaforyzacji w języku polskim.

Należy zaznaczyć, że zasadniczą bazę leksykalną omawianej pracy Autorka pozyskała z materiałów epoki staro- i średniopolskiej. Trzon (a zarazem serce) rozprawy habilitacyjnej stanowi rozdział V (aż 315 stron), w którym Badaczka dokonała dogłębnej i wszechstronnej analizy pojęcia ZGODA i wyrazów pokrewnych, reprezentowanych przez rzeczowniki *zgoda* / *niezgoda*, przymiotniki i przysłówki z sufiksami *-n-* i *-liw-*: *zgodny* / *niezgodny*, *zgodliwy* / *niezgodliwy* i *zgodnie* / *niezgodnie*, *zgodliwie* oraz czasowniki *zgadzać (się)* / *zgadzić (się)*, z uwzględnieniem łączliwości poszczególnych jednostek leksykalnych z innymi częściami mowy albo związkami wyrazowymi odrębnie dla każdego z badanych okresów historycznego rozwoju polszczyzny, np. stpol. *zgoda między bracią i między siostrami*, *zgoda* (concordia) *y pokoy*; *Zgoda i jedność, pokój, miłość* (XVI w.); *na wszem zgodnie świadectwo są wydali* 'zaświadczyć' (notacja z XVI w.).

Ostatni rozdział monografii poświęcony jest aksjologicznemu wymiarowi ZGODY w czasach staro- i średniopolskich. W tym rozdziale czytelnik znajdzie następujące uwagi i konstatacje: „*Być w zgodzie, żyć w zgodzie* to wyrażenia bliskie współczesnemu użytkownikowi języka, żywe w polszczyźnie, zachowały się od czasów średniopolskich: *czemu w wielkiéy zgodzie y miłości v wŹyŹtykch Źtanów żyli?*; *áby w zgodzye małżeńŹkiey żyć mogli; żeby wŹyŹtykie Źtany R. P. wzgodzie/ y miłości z Źobą żyli; byŹmy w Źpolney zgodzie żyli; ábychmy w zgodzye/ w pokoiu/ w Źpoleczney á iednoŹtáyney miłości braterŹkiey żyli; aby mąŹ z Źoną Źpolnie á nierozdzielnie z Źobą mieŹzkáiąc/ w miłości w zgodzie żyli*” (s. 427), i dalej: „W czasach średniopolskich ZGODEŹ widzianą jako realny stan, kondycję społeczności i zasadę współżycia charakteryzuje statyczność – niezmiennie trwanie. Zgoda nie ma charakterystyki temporalnej, nie sygnalizuje się jej przebiegu w czasie, co wynika z postrzegania jako stanu, bez elementów procesualnych. Osiąganie poŹądanego stanu zgody

w metaforach ujęte jest w kategoriach przestrzennych – wyrażają je czasowniki związane z ruchem ukierunkowanym: *przyjść, przychodzić, iść, zmierzać, skłonić się* – przychodzenie do zgody to przychodzenie do czegoś, co jest, trwa statycznie (s. 428). Na uwagę zasługuje pełna świadomość Autorki, że prezentowane eksponenty leksykalne w polu pojęciowym ZGODA mogły mieć w przeszłości znaczenia różne od dzisiejszych. Aby się ustrzec współczesnego rozumienia wyrazów, dr Beata Raszevska-Żurek przytacza za każdym razem ich definicje ze słowników historycznych z danej epoki. Jest to gwarancja autentycznego (a nie tylko życzeniowego) oddania wcześniejszej semantyki poszczególnych leksemów. Wnioski, jakie formułuje Autorka w końcowej części pracy znajdują odzwierciedlenie w dokumentacji faktograficznej.

Zakończenie jest podsumowaniem wyników analizy i prezentacją dalszych perspektyw badawczych.

Monografia Beaty Raszevskiej-Żurek stanowi spójną metodologicznie i konsekwentnie przeprowadzoną od początku do końca analizę pojęcia ZGODA (i leksemów pokrewnych) w okresie staro- i średniopolskim. Autorka uwzględnia przy tym rozwój i ewolucję semantyczną poszczególnych jednostek leksykalnych, ukazując je na tle pokrewnych pojęć aksjologicznych; wskazuje na elementy wspólne, znajduje paralele, uwypukla różnice. Na uwagę zasługuje fakt osiągnięcia zamierzonego celu badawczego, tj. uzyskania w pełni wiarygodnych i miarodajnych wyników przeprowadzonej analizy językowej. Należy zaznaczyć, że część danych materiałowych Autorka musiała pozyskać z kartotek słowników i źródeł jeszcze niepublikowanych. Ogromnym atutem Autorki jest zdolność panowania nad ogromem materiału badawczego i umiejętnym wykorzystaniem i interpretacją tych danych w stosownych fragmentach pracy, co przy monografii o charakterze przekrojowym i tak dużej objętości mogło stanowić niemałe utrudnienie. Przydatnym rozwiązaniem jest zastosowanie w monografii tabeli, usprawniających czytelnikowi orientację w prezentowanym materiale i umożliwiających dokonanie syntetycznych podsumowań.

Autorka wykazała się dobrą znajomością obszernej literatury przedmiotu, umiejętnie eksponując ważne, a postępując budzące Jej wątpliwość, osiągnięcia twórczości naukowej w danej dziedzinie.

PODSUMOWANIE: Należy podkreślić, że monografia habilitacyjna Beaty Raszevskiej-Żurek nosi znamiona nowatorstwa i wypełnia lukę w tym obszarze polskiego językoznawstwa historycznego. Jest to studium kompletne, oparte na gruntownej, solidnej

podstawie materiałowej, z drobiazgową analizą semantyki leksemów badanego pola pojęciowego w dobie staro- i średniopolskiej z odniesieniami do historii i ewolucji semantycznej ekwiwalentnych pojęć w innych językach słowiańskich.

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze:

W dotychczasowym (po uzyskaniu stopnia doktora) dorobku naukowym Habilitantki uwagę przykuwają wartościowe (często nawet kilkudziesięciostronicowe) artykuły (blisko 20) wydrukowane w licznych czasopismach i zbiorach pokonferencyjnych (często o zasięgu międzynarodowym). Na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza te z nich, które zostały opublikowane w czasopismach, znajdujących się w bazie Web of Science lub na liście ERIH: *Ewolucja niektórych elementów stereotypu psa w polszczyźnie*, [Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 45, 2010, 65–80], *Kobieca cnota. Próba zrozumienia ewolucji znaczenia cnoty na przestrzeni wieków*, [Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 46, 2011, 83–102], *Leksem cnota i pokrewne w języku polskim na przestrzeni wieków*, [Język Polski XCII (2012), 113–125], *Czy są jeszcze poczciwi i cnotliwi ludzie? O zmianie znaczenia i wartościowania w polszczyźnie*, [Poradnik Językowy 2012/7, 27–42], *O dwóch znaczeniach i jednym wartościowaniu leksemu czystość (na tle niektórych wyrazów pokrewnych i antonimów)*, [Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 47, 2012, 99–124], *Insza prostota szczerą, cnotliwą, przystojną; insza prostota co ją głupstwem zowią. O rozwoju jednego ze znaczeń prostoty*, [Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 48, 2013, 21–42].

W dorobku naukowym B. Raszewskiej-Żurek poza wspomnianą już publikacją rozprawy doktorskiej znajduje się także pozycja współautorska (z Z. Kowalik-Kaletą, L. Dacewicz): *Słownik najstarszych nazwisk polskich – pochodzenie językowe nazwisk omówionych w Historii nazwisk polskich, tom 1*, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 2007, w którym trzecia część została opracowana przez Habilitantkę.

Sumaryczna liczba cytowań według Publish or Perish: 22; indeks Hirscha: 2.

Aktywność (współ)redaktorska:

- 1) B. Raszevska-Żurek jest współredaktorką (z dr hab. M. Jakubowicz) wielojęzycznego tomu *Studia Borysiana. Etymologia. Diachronica. Slavica: w 75. rocznicę urodzin profesora Wiesława Borysia*, (Kraków 2014), złożonego z blisko 50 artykułów.

- 2) Habilitantka (wraz z dr hab. M. Jakubowicz, dr T. Kwoką i dr P. Fałowskim) była współorganizatorką międzynarodowej konferencji *Symposium Etymologicum. Śladami myśli etymologicznej [w stulecie urodzin wybitnego slawisty i etymologa Profesora Franciszka Sławskiego]*, Kraków, 2016 r. Następnie uczestniczyła w pracach redakcyjnych wielojęzycznego tomu pokonferencyjnego, zawierającego zbiór blisko 70 referatów.

Udział w grantach:

- 1) Habilitantka wzięła udział w opracowaniu haseł do X tomu *Słownika Prasłowiańskiego* (w ramach grantu NPRH nr 11H 11 026480 pod kierownictwem dr. hab. M. Jakubowicz). Została również powołana do zespołu, mającego opracować tom XI wspomnianego leksykonu (finansowanie w ramach przyznanego w 2017 r. grantu NPRH nr 11H 16 0266 84 - „Słownik prasłowiański. Tom XI (wersja cyfrowa)” pod kierownictwem dr hab. prof. IS PAN M. Jakubowicz).
- 2) 1 X 2017 r. zasiłowała skład zespołu etymologicznego *Wielkiego słownika języka polskiego PAN*, opracowującego komentarze do haseł słownikowych (w ramach grantu NPRH 0016/NPRH2/H11/81/2013, kierownik: prof. dr hab. Piotr Żmigrodzki).

Aktywność konferencyjna i działalność upowszechniająca naukę:

Beata Raszevska-Żurek bierze udział w życiu naukowym, szczególnie w konferencjach (z udziałem międzynarodowego gremium uczonych) poświęconych zagadnieniom historii polszczyzny, na których wystąpiła z jedenastoma referatami.

Habilitantka chętnie uczestniczy w działaniach promujących i upowszechniających naukę. W ramach Festiwalu nauki w Bielsku-Białej (2010) wygłosiła otwarte wykłady o zwierzęcych stereotypach językowych. Na zaproszenie Kuratorium Oświaty w Oświęcimiu opracowała i przedstawiła wykład pt. *Nazwiska polskie w ujęciu historycznym, powstanie i rozwój*. Była też wolontariuszką ogólnosłowiańskiego słownika internetowego (*Universalni Slăvianski Slovar* - <http://uss.utoronto.ca/>) powstałego z inicjatywy Slavic Christian Society w Toronto, w którym opracowywała materiał leksykalny polszczyzny.

Od kilku lat prowadzi także warsztaty leksykograficzne dla studentów polonistyki Uniwersytetu Śląskiego.

Działalność dydaktyczna:

Zważywszy na fakt, że dr Beata Raszevska-Żurek znaczną część swej kariery naukowej związała z ośrodkiem badawczym PAN, nie może dziwić fakt, że Jej działalność dydaktyczna stanowi – jak dotąd – niewielki procent Jej aktywności zawodowej. W związku z objęciem stanowiska adiunkta w Instytucie Językoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego należy się spodziewać, że dysproporcje pomiędzy dorobkiem badawczym i osiągnięciami dydaktycznymi zaczną się zacierać. Warto wszakże zaznaczyć, że w ciągu dwu lat współpracy z jednostkami akademickimi, dr Beata Raszevska-Żurek prowadziła zajęcia (wykłady i ćwiczenia) m. in. z metodologii badań językoznawczych, teorii językoznawczych, lingwistyki tekstu, stylistyki i gatunków dziennikarskich z etyką i elementami prawa prasowego, jak również z gramatyki języka polskiego ze stylistyką.

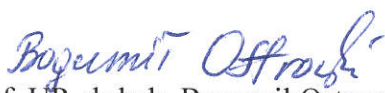
.....

OPINIA W SPRAWIE NADANIA STOPNIA DOKTORA HABILITOWANEGO DR BEACIE RASZEWSKIEJ-ŻUREK

Z przedstawionych wyżej danych wynika jednoznacznie, że dr B. Raszevska-Żurek jest w pełni ukształtowaną, dojrzałą Badaczką, o wartościowym i znaczącym dorobku naukowym, który cechuje ugruntowany warsztat metodologiczny i teoretyczne przygotowanie do prowadzenia samodzielnych badań językoznawczych, szczególnie w zakresie studiów historyczno-językowych i porównawczych oraz etymologicznych.

Biorąc pod uwagę dorobek badawczy Habilitantki (zarówno główne osiągnięcie, jakim jest monografia *ZGODA w rozumieniu Polaków czasów staro- i średniopolskich (analiza leksykalno-semantyczna)* jak i pozostałe publikacje), udział w projektach grantowych, w życiu naukowym i konferencyjnym oraz pozostałe osiągnięcia akademickie, stwierdzam, że w pełni zasługuje na stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Kraków, 03-05-2018

/prof. UP, dr hab. Bogumił Ostrowski/